

ROLAND GERRITS

Onder haar eigen naam Catharina Irma Dessaur legde Burnier in Nieuwspoor in 1986 haar standpunt tegen euthanasie uit

Andreas Burnier, de grote paradox

Na bloemlezingen uit het werk van Ischa Meijer en Renate Rubinstein publiceert Ronit Palache het sluitstuk van haar trilogie over drie markante Joodse Nederlanders die een stempel op de naoorlogse letteren drukten. Ze nam het werk van Andreas Burnier onder de loep, een complexe vrouw vol tegenstrijdigheden.

TEKST: ESTHER VOET | FOTO'S: JULIE BLIK

Dat het talent van Andreas Burnier zich al vroeg openbaarde, blijkt uit het citaat voorin *Elk boek is een gevaar* van Ronit Palache. Burnier was vier toen ze schreef: "Als ik thuis kom, breng ik groen mee, groen zoals gras is". In deze persoonlijkheid kwamen angst en moed, man en vrouw, mystiek en wetenschap, het hemelse en het aardse samen.

Ze werd geboren in Den Haag op 3 juli, toevallig ook de verjaardag van Palache, in 1931 als Catharina Irma Dessaur. In haar leven gebruikte ze veel verschillende namen. In haar antroposofische tijd werd ze Reinier genoemd, als onderduikster heette zij Ronnie, in de schoolkrant publiceerde ze als Rôdeure, ingezonden brieven ondertekende ze met O. Brouwer of J. de Lange en toen zij het

jodendom hervond, werd ze Atara, de gezegende. Al die namen lijken symbool te staan voor de intensieve ontwikkelingen die zij in haar leven doormaakte. Ronit Palache: "Burnier was een vrouw van paradoxen en tegenstellingen, die uiteindelijk haar thuis vond in het jodendom. Dat begrip 'thuiskomen' kenmerkt haar. Ze is haar hele leven bezig geweest via allerlei stromingen vat te krijgen op haar bestaan."

Al heel jong, toen Burnier als elfjarige op haar eerste onderduikadres bij een antroposofische familie terecht kwam, was ze zoekende. "Na dat eerste gezin, eigenlijk het enige waar ze zich echt thuis voelde, volgden er nog vijftien, waaronder gereformeerde en communistische huizen. Dat is nogal ontwortelend voor een jong mens, voor een ouder mens trouwens ook. De sterren waren haar

enige houvast in een onduidelijk bestaan, want die sterren veranderden niet. En alle interesses en gevoelens die ze in de loop der jaren ontwikkelde, ook naar eigen zeggen belevingen van reïncarnatie, vond ze uiteindelijk samengebond terug in het jodendom."

Monster

Daarvan was vlak na de oorlog nog geen sprake. Burnier schreef daarover: "Na de oorlog was ik een buitengewoon moeilijke puber. Echt een monster. Dat kan ik me nog herinneren. Kun je nagaan hoe dat voor de mensen in mijn omgeving moet zijn geweest. Ik heb altijd gedacht dat het aan mij lag, maar op het congres *Het ondergedoken kind* hoorde ik dat talloze kinderen van mijn generatie dat hebben gehad. In de onderduik waren we engeltjes. Altijd beleefd en behulpzaam. In de puberteit werden we monsters en daarna werden we workaholics. Het was heel bevrijdend om te horen dat het collectief gedrag was." Dat congres veranderde het leven van de altijd zoekende schrijfster: "Het was een soort breekijzer," zegt Palache.

"Vat op haar leven krijgen, dat probeerde ze vooral door te lezen, door enorm veel informatie te verzamelen over bijna alles. Jezelf begraven in kennis is een manier van controle over je leven krijgen, als een huis dat je voor jezelf bouwt. Hé, dat besef ik nu pas, terwijl ik dat zeg. Maar uiteindelijk is ook dat maar een schijnzekerheid." Een voorbeeld van die angst de controle te verliezen: Burnier raakte in volstrekte paniek als ze naast een andere Jood stond. Dan was ze bang dat iedereen zou zien dat zij dat ook was. De angst als Jodin te worden gezien, zat heel diep.

De paradox in haar persoonlijkheid is terug te zien in de manier waarop Burnier overkwam: vrij afstandelijk en gereserveerd, terwijl ze juist heel gevoelig kon zijn. "Wat zij met Ischa Meijer en Renate Rubinstein gemeen had, is dat ze als lastig werd beschouwd. Dat vinden mensen ook vaak van mij trouwens. Soms vind je het nodig de waarheid te zeggen. Dat is dan belangrijker dan de vraag of het moment wel geschikt is daarvoor. Als je je wilt verzetten tegen huichelarij, is het nodig je mond open te doen, ook als dat een ander niet zo goed uitkomt. Ik vond Andreas trouwens helemaal niet lastig, en zeker niet op de Ischa- of Renatemanier. Maar ze kon volhardend en radicaal zijn in haar ideeën. Gelukkig heb ik een zwak voor mensen die de vuile was buiten hangen. Die rationele kant gebruikte Burnier volgens mij om haar leven, haar verdriet, pijn en onzekerheden, te kanaliseren. Ze probeerde haar bestaan zo feitelijk mogelijk te houden om ermee om te gaan."

Griezelig

Een voorbeeld van die volharding in ideeën was het tegendraadse standpunt dat de als zeer progressief en feministisch bekend staande Burnier innam over abortus en euthanasie. Over abortus schreef

ze: "Die jonge meisjes zien abortus als het trekken van een kies, ze weten niet wat het is. Ik vind niet dat het verboden moet worden, maar men moet het niet propageren als iets goeds. [...] Wat me slecht beviel in de wij-vrouwen-eisen-acties, en de abortusacties, is de manier waarop die hele abortusaffaire als een vlag voor het feminisme werd gebruikt, terwijl ik het toch een heel dubieuze, griezelige zaak vind." [...] 'Abortus als ideaal – en zo kwam het althans in de media over – vind ik een uiterst masculinistisch ideaal. Het is satanisch, het is het uitroeien van leven, het is antimens. Ik kan er niet achter staan en ik wil er niet mee geïdentificeerd worden."

Het is een van de redenen waarom ze brak met de vrouwenbeweging, terwijl ze al heel jong voelde dat meisjes anders worden behandeld dan jongens. Daarover was ze woedend en haar boosheid leidde ertoe dat Burnier de eerste decennia van haar leven liever man was dan vrouw.

Burnier: 'Abortus is satanisch, het is het uitroeien van leven, het is antimens'

Als kind realiseerde Andreas zich dat meisjes en jongens anders worden behandeld door volwassenen. Zij schreef later: "Ik wist het vanaf mijn derde, ja. Ik herinner me heel goed, ik was met m'n vriendje Nol van Dijk op de kleuterschool en het viel me op dat ze tegen hem zeiden: handen wassen. Tegen mij: handjes wassen. Daar werd ik boos om. [...] Het woord 'jongens' h d iets, terwijl 'meisjes' oninteressant en week klonk. Misschien zou een segregatie in 'meisen' en 'jongetjes' mij minder hebben gestoord."

Ouderschap

Wellicht was dat een van de redenen waarom Catharina Dessaur een mannelijk pseudoniem koos. Als Andreas Burnier schreef zij: "Ik vind dat je in de eerste helft van je leven een man zou moeten zijn en in de tweede helft van je leven een vrouw. Vrouwen zijn over het algemeen interessanter mensen. Het is fijner om vrouw te zijn, maar in de eerste helft van je leven is het heerlijk om die fysieke bewegingsvrijheid en veiligheid te hebben die jonge mannen hebben – het gevoel dat er eigenlijk niets kan gebeuren."

Hoe moeilijk het leven voor Burnier was, laat de uiterst complexe relatie met haar kinderen zien. Ze kreeg een zoon en een dochter, die in pleeggezinnen werden ondergebracht. Ronit Palache gaat op die relatie nauwelijks in, uit respect voor de kinderen. Er zijn enkele notities en de kwestie komt

Palache: 'Wat zij met Ischa en Renate gemeen had, is dat ze als lastig werd beschouwd'

kennelijke instemming over het wat hij noemt 'matig' en 'zelden' slaan van bij voorkeur jonge kinderen. Uit zijn lange en verhullend geformuleerde verhaal kan de aandachtige lezer alleen maar concluderen, dat het mishandelen van jonge kinderen (dus die kinderen die nog niet weerbaar zijn) voor de rabbijn Evers en andere lieden uit de (ultra-) orthodoxe Joodse hoek geen probleem vormt."

Maar het jodendom bracht haar later in haar leven geluk en verdieping. Ze schreef: 'Ik dacht dat ik een heel raar en afwijkend individu was, omdat ik aan de ene kant kennis en wetenschap hoog acht en aan de andere kant iets heb met het intuïtieve, het gevoelsmatige. Ik voelde mij niet thuis bij de pure rationalisten, maar ook niet bij de 'zwevendende'. [...] Totdat ik niet zo lang geleden ontdekte dat dit een combinatie van eigenschappen is die heel vaak voorkomt, namelijk bij rabbijnen. De rabbijnen

uit de hele Joodse geschiedenis. Die combinatie van kritisch rationalisme en tegelijk veel gevoel is typisch Joods. Ik vond dat een buitengewoon plezierige ontdekking, ineens kon ik het plaatsen. Het is wel jammer dat die omweg een halve eeuw heeft geduurd. Het enige dat mij rest is dat ik net als alle andere Joden moet hopen dat ik honderd-twintig word.'

Palache: "Die behoefte aan verdieping was de reden dat ze samen met anderen in 1999 het Joods kenniscentrum Crescas oprichtte. Ze verzette zich tegen Joden die uitsluitend uit traditionele overwegingen bezig waren met de religie, terwijl het in haar beleving zo'n intellectuele godsdienst was."

Burnier: 'Die combinatie van kritisch rationalisme en veel gevoel is typisch Joods'

Andreas Burnier overleed in september 2002. Haar geliefde Ineke (Daniel) vond haar twee dagen na haar dood. Zij vertelde Palache daarover: "Het laatste wat ze moet hebben gezien, is het bordje met het Sjema erop, het gebed 'Hoor Israël', boven aan de trap. Dat had ze vast heel mooi en symbolisch gevonden."

Verknocht

"Mildheid en moed vooral," antwoordt Ronit op de vraag wat ze uit het onderzoek naar Andreas Burnier heeft meegekregen. "Ze heeft me geleerd dat je te snel denkt te weten hoe iets of iemand in elkaar zit. Een oordeel wordt minder scherp als je je werkelijk in een ander mens verdiept en voorbij die al dan niet verleidelijke buitenkant kijkt. En het is goed en moedig om je uit te spreken, al valt de hele goegemeente over je heen." Wil Palache dat de lezer die boodschap ook meekrijgt? "Ik noem het geen boodschap, dat is iets voor zendelingen, al had Burnier beslist de kwaliteiten van een goeroe. Ik heb haar mooiste, gevoeligste zelf willen presenteren, waardoor ik hoop dat mensen haar (opnieuw) willen ontdekken."

"Ik kan me voorstellen dat sommigen zeggen: 'Weer een dode Jood, wie is Andreas Burnier nou weer?' Dan hoop ik dat ze een veelzijdig mens ontdekken, aan wie je, zoals ik, verknocht kan raken, dat ze van haar gaan houden en zullen zien hoeveel originele en tijdloze ideeën ze had, hoe mooi, rond en grappig ze schreef. En ik hoop dat ze tegelijkertijd zien hoe verwoestend de oorlog op een individu kan doorwerken, al dat harde werken ten spijt. Iedereen leest nieuwe stemmen, jonge schrijvers. Prima, maar iemand die dood is, hoeft niet vergeten te worden. Want ook postuum kan iemand je nog van alles bijbrengen."

De trilogie is af. De drie boeken staan in de kast, Ronit Palache werkt alweer aan nieuwe projecten: "Bijvoorbeeld mijn proefschrift over geloofs-gemeenschapsverlaters, mensen met een religieus christelijke, islamitische of Joodse achtergrond die besluiten het over een andere boeg te gooien. Daarnaast lanceer ik in oktober een podcast met Lale Gül, de schrijfster van *Ik wil leven*, over datzelfde onderwerp." Vanaf januari schrijft Ronit Palache om de week haar eigen column voor het NIW. ■

ter sprake in interviews: "Als er naast de oorlog een zwarte bladzijde in haar leven aan te merken is, zou die wel haar moederschap – of liever gezegd: het gebrek daaraan – betreffen." Maar tijdens een veelbesproken congres over de problematiek van de tweede generatie bood Burnier haar excuses aan voor een hele generatie en daarmee aan haar eigen kinderen. Palache: "Zij zei dat ze niet de moeder kon zijn die zij had willen zijn, en dat de doorwerking van oorlogstrauma's daar een grote rol in speelde. Ze was zich bewust van de ellende die de tweede generatie heeft moeten verduren. Je vraagt je af hoe die eerste generatie, die als gevolg van zoveel leed niet meer emotioneel toegankelijk was, ooit kinderen heeft kunnen opvoeden." Daar komt bij dat Burnier homoseksueel was en vastzat in een heterohuwelijk, terwijl ze wilde studeren.

Typisch Joods

Haar eigen falen als moeder betekende niet dat Burnier haar mond hield als zij standpunten over kinderen en opvoeding zag langskomen waarmee ze het faliekant oneens was. In de bloemlezing staat een reactie uit 1991 op een NIW-artikel over opvoeden: "Met verbijstering las ik het betoog van rabbijn mr. drs. R. Evers in het NIW van 6 november jl., waarin hij impliciet een pleidooi houdt voor fysiek geweld tegen van ons afhankelijke, weerloze kinderen. De rabbijn spreekt met

Andreas Burnier, elk boek is een gevaar samengesteld en ingeleid door Ronit Palache is een uitgave in de reeks Privédomein van de Arbeiderspers, 535 p., € 29,90.